

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ВПЛИВ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ ШЛЯХОМ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТІВ

THE INFLUENCE OF MODERN REALITIES ON THE PHARMACEUTICAL MARKET AND POSSIBILITIES OF THEIR IMPROVEMENT THROUGH PROFESSIONAL TRAINING OF PHARMACISTS

Актуалізовано проблему впливу сучасних реалій на фармацевтичний ринок і можливості їх покращення. Акцентовано на досвіді Черкаської медичної академії, яка проводить додипломну і післядипломну підготовку фахівців із галузі знань 22 «Охорона здоров'я», зокрема, спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація», що підсилюється динамізмом і стабільністю розвитку фармації в українській економіці, а також визнанням конкурентоздатності вітчизняної фармацевтичної продукції.

Здійснено аналіз останніх досліджень і публікацій та наголошено, що поза увагою сучасних учених залишаються не лише наукові дослідження з теорії й методики управління медичною освітою майбутніх фармацевтів, але і посилення ролі цифровізації в їхній фаховій підготовці, включення їх у систему вертикального і горизонтального управління аптечною мережею, налагодження внутрішньої та зовнішньої академічної мобільності. Визначено мету дослідження, що полягає в аналізі впливу сучасних реалій на фармацевтичний ринок і обґрунтуванні можливостей їх покращення через управління фаховою підготовкою майбутніх фармацевтів. Зроблено висновок про можливості покращення впливу сучасних реалій на фармацевтичний ринок відповідно двох напрямів: 1) посилення освітньої підготовки майбутніх фармацевтів у комплексі «коледж – академія» на всіх рівнях медичної освіти – фахового передвищого, першого (бакалаврського) і другого (магістерського); 2) інтеграції освітнього менеджменту з економічною теорією для уполоннення конкурентоспроможності випускників спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація». «Організацію та економіку фармації» розглянуто як навчальну дисципліну циклу професійної підготовки, що вимагає поєднання освітнього менеджменту з економічною теорією у процесі фахової підготовки майбутніх фармацевтів.

Ключові слова: фармація, фармацевтичний ринок, менеджмент, фахова підготовка, Черкаська медична академія.

The problem of the influence of modern realities on the pharmaceutical market and the possibilities of their improvement are updated. Emphasis is placed on the experience of the Cherkasy Medical Academy, which conducts undergraduate and postgraduate training of specialists in the field of knowledge 22 «Health care», in particular, specialty 226 «Pharmacy, industrial pharmacy», which is explained by the dynamism and stability of the development of pharmacy in the Ukrainian economy, as well as recognition competitiveness of domestic pharmaceutical products.

The analysis of the latest research and publications was carried out and it was emphasized that not only scientific research on the theory and methods of managing the medical education of future pharmacists, but also the strengthening of the role of digitalization in their professional training, their inclusion in the system of vertical and horizontal management of the pharmacy network, remain outside the attention of modern scientists. establishment of internal and external academic mobility.

The purpose of the research is determined, which consists in analyzing the impact of modern realities on the pharmaceutical market and substantiating the possibilities of their improvement through the management of professional training of future pharmacists. It was concluded that there are two directions for improving the impact of modern realities on the pharmaceutical market: 1) strengthening the educational training of future pharmacists in the «college-academy» complex at all levels of medical education – professional before higher, first (bachelor's) and second (master's); 2) integration of educational management with economic theory to strengthen the competitiveness of graduates of specialty 226 «Pharmacy, industrial pharmacy». «Organization and economics of pharmacy» is considered as an educational discipline of the cycle of professional training, which requires a combination of educational management with economic theory in the process of professional training of future pharmacists.

Key words: pharmacy, pharmaceutical market, management, professional training, Cherkasy Medical Academy.

УДК 615.1.012:338.24.012.42(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.35>

Білан В.В.,
викладач фармацевтичних дисциплін,
спеціаліст першої категорії
Черкаської медичної академії

Московець А.С.,
викладач фармацевтичних дисциплін,
спеціаліст другої категорії
Черкаської медичної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Початок нового тисячоліття позначається на всіх сферах суспільного життя, освіти, виробництва і промисловості, що робить неминучими відповідні реформаційні зміни. Промислове виробництво лікарських засобів також зазнає жорсткої конкуренції на світовому і вітчизняному фармацевтичному ринку, стає домінуючим, що «перетворює

аптеку з великою кількістю висококваліфікованих кадрів на компетентного консультанта і посередника між виробниками ліків та їх споживачами» [12]. Це, своєю чергою, сприяє істотним змінам у навчальних програмах підготовки і перепідготовки фармацевтів із вищою освітою, а в Україні з 1992 року розпочинається підготовка висококваліфікованих фармацевтичних кадрів

для всіх сегментів фармацевтичної галузі. Одним із таких закладів наразі є Черкаська медична академія, що провадить додипломну післядипломну підготовку фахівців із галузі знань 22 Охорона здоров'я, зокрема, спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація».

Відлік літопису діяльності Черкаської медичної академії припадає на 1930 рік, коли за рішенням Народного Комісаріату охорони здоров'я УРСР відкрито медичний технікум фельдшерсько-акушерського профілю. Усі подальші роки – це період розбудови закладу, розширення його можливостей, популяризації творчих здобутків і професійних досягнень. У 1993 році цей заклад медичної освіти першим в Україні запроваджує підготовку медичних сестер із вищою освітою – бакалаврів медицини, а в 1998 році отримує статус коледжу. Згодом відповідно до рішення Черкаської обласної ради від 16 грудня 2016 року за № 10-52/VI Черкаський медичний коледж реорганізовано на Черкаську медичну академію [11].

Починаючи з 2004 року в Черкаській медичній академії базову вищу освіту здобувають фармацевти на бакалавраті, що пояснюється динамізмом і стабільністю розвитку фармації в українській економіці, а також визнанням конкурентоздатності вітчизняної фармацевтичної продукції. Маємо надії на те, що в перспективі вітчизняний ринок фармацевтичної продукції употужнить свої позиції на світовому ринку фармації, що зазнає останнім часом суттєвих змін під впливом сучасних реалій і викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В історичному ракурсі проблему ретроспективи фахової підготовки фармацевтів ретельно досліджують Т. В. Лутаєва («Педагогічна і громадсько-просвітницька діяльність науковців Слобожанщини – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні (XIX – початок XX ст.)»), О. А. Луценко («Фармакологічна підготовка майбутніх лікарів у вітчизняних закладах вищої освіти (кінець XX – початок XXI століття)») і В. Л. Сліпчук («Тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття)»). Зрозумілим стає науковий інтерес до цієї проблеми у площині компаративістики, що відображено в наукових розвідках В. В. Довжук («Теорія і практика підготовки магістрів фармації в університетах країн Центральної і Східної Європи») і Н. А. Білоусової («Професійна підготовка медичних маркетологів в університетах Німеччини»).

Теоретико-методологічні та методичні засади фахової підготовки майбутніх фармацевтів розкривають у своїх працях Л. А. Бутко («Теоретичні і методологічні засади навчання управління та економіки у фармації у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації»), Т. Д. Рева («Теоретико-методичні засади реалізації

компетентнісного підходу у навчанні хімічних дисциплін майбутніх провізорів»), Л. В. Філіппова («Теоретико-методичні засади професійно орієнтованого навчання хімічних дисциплін майбутніх провізорів»). Методичним аспектам вивчення різних навчальних дисциплін присвячено наукові розвідки С. С. Благун («Методика навчання фармацевтичної термінології ботанічної і хімічної номенклатур з використанням інтерактивних технологій»), Л. М. Клос («Методика дистанційного навчання мікробіології, вірусології та імунології майбутніх магістрів фармації»), Л. В. Коновалової («Методика навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти») і О. М. Чхало («Методика навчання аналітичної хімії студентів фармацевтичних спеціальностей з використанням інформаційних технологій»).

Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у закладах медичної освіти наразі досліджують І. Д. Бойчук і В. М. Кішук, формування різних компетентностей – А. А. Іщенко (компетентність із хімічної безпеки майбутніх лікарів у процесі навчання біоорганічної та біологічної хімії), Т. В. Коломієць (фахова комунікативна компетентність майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах), О. О. Кондратенко (компетентність ділового спілкування майбутніх фахівців фармакологічних спеціальностей), І. І. Кучеренко (інформатична компетентність майбутніх фармацевтів в умовах дистанційного навчання), М. А. Омельчук (професійна компетентність із надання першої долікарської допомоги в майбутніх провізорів), І. І. Светочева (професійна компетентність майбутніх менеджерів фармацевтичної галузі), а Г. В. Козаченко вивчає розвиток педагогічної компетентності викладачів фармацевтичного профілю в системі науково-методичної роботи коледжу.

Теоретичні і методичні засади управління якістю освітньої діяльності в медичних коледжах аналізує у своєму дослідженні С. В. Гордійчук, а методику навчання менеджменту в фармації майбутніх провізорів у закладах вищої освіти – О. С. Горова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на напрями досліджень у сфері медичної освіти щодо фахової підготовки фармацевтів і провізорів можемо зробити висновок про те, що нині чітко виокремлюються такі, як історичні розвідки і компаративні дослідження, з теорії та методики навчання медичних фармацевтичних дисциплін, а також із теорії і методики професійної підготовки майбутніх фармацевтів. Однак, на разі є нечисельними дослідження з питань теорії та методики управління медичною освітою майбутніх фахівців спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація», проведення яких у подальшому сприятиме інтеграції

освітнього менеджменту і фармаекономіки, а отже дозволить вплинути на ефективність підготовки здобувачів вищої світи до викликів сучасного фармацевтичного ринку і посилить їхню конкурентоспроможність.

Поза увагою сучасних учених залишаються не лише наукові дослідження з теорії й методики управління медичною освітою майбутніх фармацевтів, але і посилення ролі цифровізації в їхній фаховій підготовці, включення їх у систему вертикального і горизонтального управління аптечною мережею, налагодження внутрішньої та зовнішньої академічної мобільності.

Мета статті полягає в аналізі впливу сучасних реалій на фармацевтичний ринок і обґрунтуванні можливостей їх покращення через управління фаховою підготовкою майбутніх фармацевтів.

Виклад основного матеріалу. Сучасну фармацевцію прийнято розглядати як важливу галузь охорони здоров'я, що «в комплексі поєднує фармацевтичну освіту і науку, створення і впровадження у виробництво вітчизняних лікарських засобів, контроль якості ліків, інформаційне поле, аптечну мережу» [12, с. 8]. Є очевидним, що фармацевтичний ринок вирізняється високим рівнем конкуренції, що підсилює значення менеджменту і маркетингу в управлінні ним та адаптації фармацевтичної теорії до потреб практики. Підтвердженням цього слугує думка О. Г. Чирви і О. В. Гарматюк, згідно з якою «усвідомлене застосування цих знань на практиці спеціалістами практичної фармації, а також періодичний аналіз ними ефективності своєї управлінської діяльності з подальшим удосконаленням управлінських установок гальмується через видиму складність інформації, що міститься у значній кількості наукових і науково-практичних джерел» [3].

У той самий час, фармація потребує інтеграції з іншими галузями знань, зокрема, «економікою, медициною, соціологією, психологією, математикою, маркетингом та ін. і досліджує вплив різних чинників на рівень надання населенню фармацевтичної (лікарської) допомоги та стан фармацевтичної галузі в цілому» [9]. Ринкові економічні відносини вимагають від майбутніх фахівців у сфері фармації досконалого володіння фаховими компетентностями з менеджменту і маркетингу (здатність до виконання завдань, спрямованих на забезпечення і контроль якості лікарських засобів і лікарської рослинної сировини; здатність реалізувати лікарські засоби і товари аптечного асортименту; здатність до здійснення обмежених управлінських функцій і прийняття рішень у звичайних умовах та в умовах з елементами непередбачуваності), тому в ході вивчення дисципліни «Організація та економіка фармації» нами досягаються такі програмні результати:

– позиціонувати свою професійну діяльність та особистісні якості на фармацевтичному ринку праці, формулювати цілі власної діяльності з урахуванням суспільних і виробничих інтересів (ПРН 5);

– аргументувати інформацію для прийняття рішень, нести відповідальність за них у стандартних і нестандартних професійних ситуаціях, дотримуватися принципів деонтології та етики у професійній діяльності (ПРН 6) [6].

– Означені нами компетентності та програмні результати навчання відповідають сучасним викликам фармацевтичного ринку, до яких мають бути готовими майбутні фармацевти, та на які наголошує у своєму інтерв'ю гендиректор компанії «Мікрохім» Ігор Погромський:

– у процесі переходу від планової «соціалістичної економіки» до умов відкритого ринку слід подбати про законодавчий захист фахівців;

– потрібно налагодити розроблення і масовий випуск вітчизняних препаратів для зниження ціни і забезпечення максимального охоплення пацієнтів, які потребують специфічного лікування;

– терміново слід переходити від тактики «стримування» динаміки захворювання до тактики накопичення ресурсів діагностики і лікування;

– необхідно подбати про диверсифікованість держрезерву для закріплення зон відповідальності виробників вітчизняного фармацевтичного сектору;

– розвиток дистанційної діагностики і лікування вможливує впровадження нових аналітичних методик [1].

Тож професійну підготовку майбутніх фахівців у сфері фармації, здатних усвідомлювати вплив сучасних реалій на фармацевтичний ринок і прогнозувати можливості їх покращення, ми вбачаємо в інтеграції знань і вмій із менеджменту і маркетингу фармації з оволодінням економічною теорією і практикою. Перше дозволяє компетентно керувати взаємодією з іншими фахівцями і організаціями, розподіляючи людські, фінансові, фізичні та інформаційні ресурси для подолання конкуренції на фармацевтичному ринку. Друге надає можливість кваліфіковано реалізовувати керівні функції та розподіляти повноваження з урахуванням таких ланок цього механізму, як планування, організація, координація, активізація і контроль [3].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє нам дійти висновку, що можливості покращення впливу сучасних реалій на фармацевтичний ринок передбачають два напрями розв'язання окресленої проблеми: 1) посилення освітньої підготовки майбутніх фармацевтів у комплексі «коледж – академія» на всіх рівнях медичної освіти – фахового передвищого, першого (бакалаврського) і другого (магістерського); 2) інтеграцію освітнього менеджменту з економічною теорією для употужнення

конкурентно-спроможності випускників спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація». У цьому контексті організацію та економіку фармації слід розглядати як навчальну дисципліну, що вимагає поєднання освітнього менеджменту з економічною теорією у процесі фахової підготовки майбутніх фармацевтів. Це дозволить їм глибше проникнути в ринкові відносини, що нині склалися у сфері фармації, опанувати ієрархічні взаємозалежності у вертикалі та горизонталі фармацевтичного менеджменту. У той самий час інтеграція фармації з економікою дозволить майбутнім фармацевтам усвідомити принципи організації вітчизняної системи відповідального самолікування і ОТС-безрецептурних препаратів, диференційовано підходити до класифікації лікарських засобів (рецептурних, безрецептурних, лікувально-профілактичних добавок) за групами відповідно до норм міжнародної класифікації, свідомо долучатися до впровадження формулярної системи, контролю якості медичних препаратів у аптечній мережі та ін. [12, с. 8].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Клінічна фармакологія : підручник для студ. та лікарів / за заг. ред. М. І. Яблучанського, В. М. Савченка. Харків : ХНУ імені В. І. Каразіна, 2011. 405 с.
2. Менеджмент та маркетинг у фармації: навчально-методичний посібник /уклад. О. Г. Чирва, О. В. Гарматюк ; МОН України, Уманський державний пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2018. 217 с.
3. Нековаль І. В., Казанюк Т. В. Фармакологія : підручник. 4-е вид., випр. Київ : Медицина, 2001. 520 с.
4. Погромський І. Вітчизняна фарма : погляд зсередини. *Голос України*. 2020. № 27 черв. (№ 106). С. 10.
5. Посилкіна О. В., Сагайдак Р. В., Громо-вик Б. П. Фармацевтична логістика. Харків, 2004.
6. Силабус дисципліни «Організація та економіка фармації» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітньо-професійної програми Фармація, спеціальності 226 Фармація, промислова фармація, галузі знань 22 Охорона здоров'я / розробники : В. В. Білан, спеціаліст першої категорії ; А. С. Онищенко, викладач циклової комісії професійних фармацевтичних дисциплін №1, спеціаліст другої категорії. Черкаси, 2021. 18 с.
7. Толочко В. М., Міщенко І. В. Система основних понять теорії управління: метод. рек. до підгот. та провед. практ. занять з курсу «Управління та економіка фармації» в системі післядипломної освіти спец. фармації. Харків : НФаУ, 2012. 32 с.
8. Фармацевтична енциклопедія. Фармація. URL: <http://surl.li/joiyc>(дата звернення: 25.07.2023)
9. Фармацевтична енциклопедія. Фармаекономіка, або фармацевтична економіка. URL: <http://surl.li/joark> (дата звернення: 25.07.2023)
10. Худяк Ю. О., Пашков В. М. Організаційно-правові засади медичної та фармацевтичної діяльності. Полтава : Дивосвіт, 2016. 407 с.
11. Черкаська медична академія. URL: <https://medacademy.ck.ua/> (дата звернення: 24.07.2023)
12. Черних В. П. Концептуальні аспекти реформування фармацевтичної галузі. *Вісник фармації*. 2001. № 4. С. 3–8.